

ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԱՐՎԵՍՏԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅՏՆԻ ՈՒ ԱՆՀԱՅՏ ԱԼԵՔՍԵՅ ԵՎ ԱՆԱՍԱՍԻԱ ԴԱՆԴՈՒՐՅԱՆՆԵՐ

Սեդա Խանջյան

ՀԱՊ-ի գրաֆիկայի ենթաբաժնի վարիչ, ավագ գիտաշխատող, ֆոնդապահ
ՀՀ, Երևան, Արամի 1
Էլ հասցե՝ seda.khanjyan@gmail.com
Հոդվածը ներկայացվել է 15.10.2019, գրախոսվել է 05.02.2020, ընդունվել է
տպագրության 30.04.2020

Ալեքսեյ Դանդուրյան

Անաստասիա Դանդուրյան

Ներածություն

Հայաստանի ազգային պատկերասրահի (ՀԱՊ) հայկական գրաֆիկայի ֆոնդերում պահվում են XIX-XXI դարերի 219 հայ հեղինակների մոտ 5000 գրաֆիկական թերթեր: Հավաքածուն ընդգրկում է հաստոցային գրաֆիկայի տարբեր ժանրերի գործեր (թեմատիկ կոմպոզիցիա, դիմանկար, բնանկար, նատյուրմորտ) և տեսակներ՝ գրքի և թատերական ձևավորումներ, պլակատներ, ծաղրանկարներ: Նկարիչների թվում և՛ հայտնի, և՛ ժամանակի ընթացքում մոռացված արվեստագետներ են: Հավաքածուն պարբերաբար համալրվում է ինչպես նոր, այնպես էլ բաժնում ընդգրկված հեղինակների ստեղծագործություններով և նրանց մասին տեղեկություններով:

2017 թ. գարնանը, երբ առաջին անգամ Մոսկվայից Երևան ժամանեց նկարիչ Ալեքսեյ Դանդուրյանի (1903, Թելավի – 1985, Մոսկվա) դուստրը՝ Մարիա Ալեքսեևնան, այցելելով ՀԱՊ՝ թանգարանին նվիրաբերեց հոր գործունեությանն առնչվող արխիվային նյութեր (լուսանկարներ, հողվածներ, ազդագրեր), ինչպես նաև հորաքրոջ՝ վրացահայ գրաֆիկ նկարչուհի Անաստասիա Դանդուրյանի (1899, Թելավի – 1959, Թբիլիսի) 10 գծանկար՝ Հովհաննես Թումանյանի «Գիրքը» պատմվածքի նկարազարդումները¹:

Ալեքսեյ Դանդուրյան

Երևանում և Ռուսաստանի Դաշնության տարբեր քաղաքներում 1930-1980 թթ. թատրոնի, կինոյի, բալետի, էստրադայի ասպարեզներում ակտիվորեն ստեղծագործած Ալեք² Դանդուրյանը ժամանակին հայտնի և սիրված նկարիչ էր, որի անունը, ցավոք, քչերին է հայտնի մեր օրերում:

Ալեքսեյ Դանդուրյանի հայրը, Ժնևում ստանալով գյուղատնտեսի կրթություն, Թբիլիսիում զբաղվել է գինեգործությամբ: Մայրն աշխատել է գրադարանում:

Արվեստի հանդեպ Ալեքսեյի սերն սկսվել է բալետից, երբ, կիսատ թողնելով ուսումը Թիֆլիսի Վ. Լևանդովսկու գիմնազիայում, նա ընդունվում է տեղի հայտնի Պերինիի բալետի դպրոցը: 1925 թ., հոր մահից հետո, երիտասարդը մեկնում է Լենինգրադ ուսումը շարունակելու: Սակայն շուտով, ինչպես նշվում է հողվածներից մեկում, գերադասում է «ոչ թե պարել, այլ զգեստներ հորինել պարողների համար»³: Օժտված լինելով նկարելու ունակությամբ և գեղեցիկի զգացողությամբ՝ Դանդուրյանը բեմական զգեստների էքսիզների անհատական պատվերներ է ընդունում դերասաններից: Նրա աշխատանքները շատ շուտով գրավում են մասնագետների ուշադրությունը: Անատոլի Լուինաչարսկու աջակցությամբ շնորհալի երիտասարդն արժանանում է թոշակի և Մոսկվայում նկարչություն սովորելու հնարավորություն ստանում: Սակայն, ժամանակ անց, հասկանալով որ գեղանկարչությունն ու գրաֆիկան իր ասպարեզը չեն, Ալեքը կիսատ է թողնում ուսումն ու վերադառնում Լենինգրադ: 1926-1927 թթ. նա զբաղվում է գործվածքի և հախճապակու զարդանկարչությամբ, ծանոթանում գործվածքի գեղարվեստական մշակման գաղտնիքներին և այդ ամենը հետագայում հաջողությամբ կիրառում իր աշխատանքներում:

1932 թ. Լենինգրադի կրկեսի տնօրինությունից նրան առաջարկում են ձևավորել մնջախաղի մի ամբողջ համար, և նա առաջին անգամ հանդես է գալիս նաև որպես բեմանկարիչ: Երիտասարդին գրավում է թա-

¹ Գիրքը լույս է տեսել «Հայպետհրատ»-ում, 1935 թ. (Երևան):

² Դստեր խոսքերով՝ արվեստի աշխարհում նրան անվանում էին նաև *Ալեք*:

³ Лыцкая 1976, 20-21.

տերական տեսարանների և զգեստների ստեղծման ընթացքը, ինչը և խթան է դառնում Դանդուրյանի մասնագիտական կողմնորոշման հարցում: Դրան աջակցում է նաև քույրը՝ Անաստասիան:

Լենինգրադում նա հանդիպում է նկարիչ Մարտիրոս Սարյանին և քանդակագործ Արա Սարգսյանին, որոնք, ըստ երևույթին, արդեն ծանոթ էին շնորհալի երիտասարդի գործերին: Նրանք Ալեքսեյին նկարչի պաշտոն են առաջարկում Երևանի օպերայի և բալետի թատրոնում:

1930-ականները Հայաստանում ազգային մշակույթի զարթոնքի, կայացման շրջանն էր: Բեմանկարչության ասպարեզում աշխատում և իրենց նորամուծություններով էին հանդես գալիս տեղի և հրավիրված նկարիչներ՝ Մարտիրոս Սարյանը, Արա Սարգսյանը, Ստեփան Թարյանը, Գեորգի Յակովլովը, Միքայել Արուստյանը, Ստեփան Ալաջալովը և այլք: Այս միջավայրում երկու տարի աշխատում է նաև երիտասարդ Դանդուրյանը: Նա ձևավորում է Պյոտր Չայկովսկու «Կարապի լիճ» (1933), Նիկոլայ Ռիմսկի-Կորսակովի «Շեհերեզադե» (1933) բալետները, Ջուզեպպե Վերդիի «Տրավիատա» (1934), Ջակոմո Պուչինիի «Բոհեմ» (1935) օպերաները, Ալեքսանդր Բորոդինի «Իշխան Իգոր» (1935) և Շարլ Գունոյի «Ֆաուստ» օպերաներից՝ «Պոլովցյան պար» և «Վալպուրգյան գիշեր» բալետային դրվագները: 1936 թ. Դանդուրյանը Մարտիրոս Սարյանի հետ մասնակցում է Հարո Ստեփանյանի «Քաջ Նազար» կոմիկական օպերայի զգեստների էքզիզների պատրաստման աշխատանքին: Երևանում ձևավորում է նաև երաժշտական-պարային համերգներ, ներկայացումներ Մաքսիմ Գորկու անվան «Բանվորական» և Զաֆար Զաբարլիի անվան աղբբեջանական պետական թատրոններում:

Երաժշտության գիտակ և դասական բալետի հիմունքներին տիրապետող նկարիչը ստեղծում է երաժշտությանը համահունչ բեմի դեկորներ և արտիստի շարժման պլաստիկային հարմար, տպավորիչ զգեստներ՝ հարուստ գունային նրբերանգներով, յուրահատուկ և անկրկնելի հորինվածքով:

1935 թ. արդեն փորձառու և կայացած նկարիչը մեկնում է Մոսկվա, որտեղ անվանի բալետմայստրների հրավերներով ձևավորում է բեմեր և թատերական զգեստներ, աշխատում է հայտնի պարողների, դերասանների և էստրադայի արտիստների, ինչպես, օրինակ, Եկատերինա Գեյցերի, Սուլամիֆ Մեսսերերի և այլոց հետ: Դանդուրյանը շատ սիրված և հարգված էր արտիստների կողմից: Նա այն արվեստագետներից էր, որոնք գերադասում էին անձամբ ճանաչել և շփվել նրանց հետ և ստեղծել ինչպես կոնկրետ կերպարը բնութագրող, այնպես էլ յուրաքանչյուրի անհատականությունն ընդգծող բեմական հագուստ: Ալեքը բազմաթիվ ներկայացումներ է ձևավորում Մոսկվայի երաժշտական կոմեդիայի, «Էրմիտաժ» էստ-

րադային թատրոնների համար, մի քանի թատերաշրջան աշխատում է Կիև, Օրյոլ, Սերպուխով, Պյատիգորսկ քաղաքներում:

Պատերազմի տարիներին Դանդուրյանը համագործակցում է Մոսկվայում «ՏԱՍՍ-ի պատուհանների» հետ և օգնում Առաջին ճակատային թատրոնին, նրան էր վստահված նաև «Մեծ թատրոնի» լուսաքողարկումը:

Երկրորդ անգամ Դանդուրյանը Երևան է գալիս 1946 թ. կնոջ՝ Էսթեր Բաբաջանի հետ և ստանձնում է Երևանի երաժշտական կոմեդիայի թատրոնի նկարչի պաշտոնը: Այդ տարիներին թատրոնի նկարիչներն էին Սերգեյ Արուտչյանը, Կարապետ Մինասյանը, Արմեն Չիլինգարյանը: Դանդուրյանն իրագործում է Կարլ Միլլերի «Խեղճ Իոֆան» (1943), Նիկիտա Բոգոսլովսկու «Տասնմեկ անհայտները» (1945), Աղասի Այվազյանի «Աշուղ Մուրադ» (1945), Թաթևիկ Սարյանի «Գարնանային երգ» (1947), Գուրգեն Գաբրիելյանի և Դանիել Դզնունու «Երջանիկ օր» (1945), Յոհան Շտրաուսի «Գնչուական բարոն» (1948), Վիլիելմ Հաուֆի «Սաիդի արկածները» (1948), և այլ բեմադրությունների ձևավորումներ:

1948 թ. նա անդրադառնում է Աղասի Այվազյանի «Քաջ Նազար» երաժշտական կատակերգությանը: Ինչպես նկարիչն է գրառել ներկայացմանը նվիրված ծրագրում. «Սկսելով գյուղական ռեալ պատկերներից՝ ես աստիճանաբար և աննկատելի ավելացրել եմ հեքիաթայնությունը, գնալով բազմապատկել գույները, տեղ-տեղ հասցնելով հիպերբոլի: Այս հեքիաթը կլասիկ շնորհակալ նյութ է տալիս ստեղծագործողին»⁴: «Առանձնապես Նազարի, սենեկապետի և պալատականների տարազները, իր մասնագիտությամբ միութենական համբավ ունեցող նկարիչ Ալեք Դանդուրյանի շնորհիվ, այնպիսի ֆունկցիա էին ձեռք բերել, որ դեկորների չափազանց պայմանական բնույթը մնում էր աննկատ»⁵:

Հայաստանում Ալեքսեյ Դանդուրյանն առաջին անգամ 1947 թ. ստանում է ֆիլմի զգեստների ձևավորման պատվեր: Նա կինոյի նկարիչներ Յուրի Շվեյցի և Սարգիս Սաֆարյանի հետ մասնակցում է «Երևանի ֆիլմերի ստուդիայում» նկարահանվող Ղազարոս Աղայանի «Անահիտ» հեքիաթի էկրանավորմանը:

Մեզ են հասել 1951 թ. նկարչի կողմից ՀԱՊ-ին նվիրած, նաև հետագայում Արվեստի գործերի վարչության ֆոնդից ստացված տասնչորս զգեստների էսքիզներ «Անահիտ» (նկ. 1) ֆիլմի, ինչպես նաև «Աշուղ Մուրադ» (նկ. 2), «Սաիդի արկածները» և «Գնչուական բարոն» բեմադրությունների համար⁶: Ութ աշխատանք պահվում է Եղիշե Չարենցի անվան գրական-

⁴ ՀԱՊ, Հուշածեղագրային բաժին, ֆ. 6: Պահպանված է բնագիր տեքստը:

⁵ Հայ սովետական թատրոնի պատմություն 1967, 480:

⁶ ՀԱՊ, Հայկական գծանկարի ֆոնդ, N 1840, 1841, 1842, 1843, 1844, 1845, 1927, 1928, 1929, 1930, 2497, 2498, 2499, 2500:

նության և արվեստի թանգարանում (ԳԱԹ): Դրանք ներառում են նկարչի զգեստների էքզիզները՝ «Շեհերեզադե» բալետի և «Պոլովցյան պարը» դրվագի, «Քաջ Նազար» կատակերգության համար, նաև «Աշուղ Մուրադ» օպերետի բեմի երկու ձևավորում⁷:

Թղթի վրա մատիտով ուրվագծված և ջրաներկով, գուաշով, տուշով ու բրոնզով նկարված պատկերներն առանձնանում են իրենց անթերի կատարմամբ: Դրանց բնորոշ է մանրակրկիտ մշակումը, ամենայն մանրամասնությամբ պատկերված են հագուստի յուրաքանչյուր զարդանախշը, ծալքը և զգեստը լրացնող արդուզարդը, վառ գունային անցումները, երևակայական, հնարամիտ տարրերը:

1950 թ. նկարիչն ընդմիջտ վերադառնում է Մոսկվա: Դեռևս 1937-1968 թթ. Ալեքը Մոսկուտրադայի զգեստների գլխավոր ձևավորողն էր: Նրան էին վստահում հրեյանական, տոնական երեկոների, հաշվետու համերգների ձևավորումները: 1942 թ. ի վեր նա Ռուսաստանի նկարիչների միության անդամ էր, ցուցահանդեսների մասնակից:

Ծանոթությունը Մեծ թատրոնի գլխավոր բալետմայստեր Լեոնիդ Լավրովսկու հետ Դանդուրյանին հնարավորություն է տալիս աշխատելու մի նոր ոլորտում: 1962-1968 թթ. նրանք համագործակցում են որպես Մոսկվայի «Բալետ սառույցի վրա» նորաստեղծ անսամբլի գեղարվեստական ղեկավար և նկարիչ: Դանդուրյանն այս անսամբլի համար ստեղծում է զգալի թվով զգեստների էքզիզներ՝ հետաքրքիր նորամուծություններով:

Ակնհայտ է, որ արվեստագետը առանձնակի սեր էր տաժում հենց պարային, բալետային հագուստների նկատմամբ՝ արտաքին գրավչության հետ մեկտեղ կարևորելով հարմարավետությունը: Նա համոզված էր, որ բեմական հագուստի նույնիսկ գործվածքը պետք է տարբերվի առօրեականից: Զգեստի էքզիզները հագուստի վերածելուն օգնում էին նկարչի կողմից շատ սիրված և հարգված դերձակ վարպետները: Ինքն էլ, գիտակի իրավունքով, սիրում էր անձամբ հետևել և մասնակցել աշխատանքին:

Դանդուրյանը գրում է. «(...) Ամենից շատ սիրում եմ աշխատանքային հենց այս պահը, սիրում եմ պատկերացնել, թե ինչպես ամենապայծառ և ճիշտ ձևով կբացահայտվի կատարողի պլաստիկան: Մտովի լսում եմ ապագա համարի երաժշտությունը: Եվ փորձում եմ քանդակել բեմական զգեստը անմիջականորեն հենց կատարող դերասանի վրա, քանզի, իմ կարծիքով, պարի մեջ կարևոր է միաձուլել թատերական կերպարի և հենց պարողի անհատական բնավորությունն ու պլաստիկան (...)»⁸:

Այդ տարիներին Դանդուրյանը շարունակում է համագործակցել «Մոսֆիլմ» և «Լենֆիլմ» ստուդիաների հետ: Նրա հեղինակած զգեստներն

⁷ ԳԱԹ, Կերպարվեստի ֆոնդ, N 443, 444, 3694, 3695, 3696, 3697, 3698:

⁸ Лущкая 1976, 20-21.

էին կրում «Տասներկուերորդ գիշեր» (1955), «Քառասունմեկերորդը» (1956), «Չեկաշ» (1956), «Կառնավալային գիշեր» (1956), «Նավաստին «Կոմետայից» (1958), «Անմահ կայազոր» (1959), «Թագավորներն ու կաղամբը», «Նավաստին և գիսաստղը», «Ինչպես նա խաբեց նրա ամուսնուն» (1956) և շատ այլ հայտնի ֆիլմերի հերոսները: Մխաված չենք լինի, եթե ասենք, որ ժամանակի կնիքը կրող այդ հազուատներից շատերը հերոսների հետ մեկտեղ մնացին ժամանակակիցների հիշողության մեջ:

Չնայած հետզհետե վատացող տեսողությանը՝ Դանդուրյանը մինչև կյանքի վերջին տարիները զբաղվեց իր սիրելի գործով:

Նշենք, որ նոր ձեռք բերված տեղեկությունները և նյութերը հնարավորություն են ընձեռում ավելի ճիշտ և ամբողջական պատկերացում ունենալու տաղանդավոր արվեստագետ Ալեք Դանդուրյանի գործունեության մասին:

Անաստասիա Դանդուրյան

Մեզանում բացահայտում էր նաև մինչ այժմ գրեթե անծանոթ, շնորհալի և յուրօրինակ ոճի տեր, գրաֆիկ նկարչուհի Անաստասիա Դանդուրյանի արվեստը, որի բազմաբնույթ գրաֆիկական էջերը խոր ուսումնասիրության կարիք ունեն: Նա 1922-1930 թթ. ուսանել է Թիֆլիսի գեղարվեստի ակադեմիայում՝ Եվգենի Լանսերեյի և Իոսիֆ Շարլեմանի մոտ: Ապրել և աշխատել է Թբիլիսիում՝ միշտ կապ պահպանելով եղբոր հետ:

Նկարչուհու մատիտանկարներից են «Վ. Չկալովի դիմանկարը» (1941), «Էտյուդ բարդիով» և «Էտյուդ պատշգամբից» (1953), տուշով և ծայրով արված «Մարտ կիրճում» (1944), «Զբոսայգու մի անկյուն» (1947), «Խաղողահավաք» (1949) գործերը: Բացի գրաֆիկական կոմպոզիցիոն աշխատանքներից և դիմանկարներից, նա բազմաթիվ նկարազարդումների հեղինակ է՝ Հովհաննես Թումանյանի «Գիքորը» (նկ. 3) և «Տերն ու ծառան» (1935), Ժան-Բատիստ Մոլիերի «Ծիծաղելի սեթևեթուհիները» (1939), Ապուլեյի «Ամուր և Փսիքե» (1946) (նկ. 4), Անատոլ Ֆրանսի «Թագուհի Պեդրքի խորտկարանը» (1947), Հանս Քրիստիան Անդերսենի «Լուցկիներով աղջիկը», Միխայիլ Լերմոնտովի «Մեր ժամանակի հերոսը»⁹ (1935):

Ուրախալի է, որ պատկերասրահի գրաֆիկայի ֆոնդերը համարվեցին «Գիքորը» պատմվածքի ամենավաղ պատկերազարդումներից մեկով¹⁰: Հավելենք, որ հայազգի նկարիչներից առաջինը՝ Հակոբ Կոջոյանն

⁹ Չարյան 1935, 4:

¹⁰ ՀԱՊ, հայկական գծանկարի ֆոնդ, N 6190, 6191, 6192, 6193, 6194, 6195, 61966, 6197, 6198, 6199:

էր 1923 թ. անդրադարձել «Գիքորին»¹¹, իսկ դրա առաջին ձևավորումը պատկանում է Իոսիֆ Ռոտտերին (1907 թ., Թիֆլիս)¹²:

ՀԱՊ-ի Հուշածեռագրային բաժնում են պահվում նկարչուհու երեք ուշագրավ ստեղծագործություններ՝ Մկրտիչ Զանանի «Շահնամե» պիեսի սև-սպիտակ մի նկարագարդում (1935) և հայկական թեմայով գունավոր մանրանկար¹³, ինչպես նաև նկարիչ Գրիգոր Շարբաբջյանի ֆոնդում՝ ճապոնական թեմայով փոքրածավալ մի գծանկար¹⁴:

Ծանոթությունը նկարչուհու գծային, գրաֆիկական նկարագարդումներին թույլ է տալիս զուգահեռներ տանել նույն ժամանակահատվածում գրքարվեստի ասպարեզում ստեղծագործած Հակոբ Կոջոյանի, Միքայել Արուտչյանի գործերի հետ: Անաստասիա Դանդուրյանի նկարագարդումների և գրաֆիկական կոմպոզիցիաների, մյուս աշխատանքների մտածողության մեջ ակնհայտ է ինչպես հայկական մանրանկարչության, այնպես էլ Արևելքի արվեստի ազդեցությունը, նկատվում է նաև նմանությունը Վլադիմիր Ֆավորսկու փայտափորագրական արվեստին՝ ինչպես գծի մշակման առումով, այնպես էլ կոմպոզիցիոն կառուցվածքի դիտանկյունից:

Տեղին է նշել այն հանգամանքը, որ 2019 թ. Հայաստանի նկարիչների միությունում «Կոմիտաս-Թումանյան 150» և Հայաստանի ազգային պատկերասրահում բացված «Արևելքը և հայ արվեստը» (XIII-XX դդ.) մեծածավալ պատկերահանդեսների ցուցադրության մեջ մեզ բախտ վիճակվեց երկար դադարից հետո ներկայացնել քույր և եղբայր Դանդուրյանների մի քանի աշխատանք: Այցելուների, հատկապես արվեստաբանների ակնհայտ հետաքրքրությունը, հիացմունքը և բարձր գնահատականը իրենց սպասեցնել չտվեցին:

Եզրակացություններ

Անաստասիայի և նրա եղբոր աշխատանքների մեծ մասը Ալեքսեյ Դանդուրյանի ընտանիքի սեփականությունն է: Մի շարք գործեր գտնվում են մասնավոր հավաքածուներում:

Հոգվածում առկա նոր տեղեկություններն ամբողջացնում է XX դ. առաջին կեսի հայ բեմանկարչության ակունքներում կանգնած, վաստա-

¹¹ Զարյան 1986, 27-32:

¹² Ղազարյան 1969, 55:

¹³ ՀԱՊ, Հուշածեռագրային բաժին, ֆ. 6, N 18650, 18651:

¹⁴ ՀԱՊ, ֆ. 35, N 3526:

կավոր բեմանկարիչ Ալեքսեյ Դանդուրյանի և նրա քրոջ՝ գրաֆիկ նկարչուհի Անաստասիա Դանդուրյանի ստեղծագործական գործունեությունը:

Այս հրապարակումը նրանց մասին առաջին անդրադարձն է Հայաստանում: Այդպիսով, գիտական շրջանառության մեջ է դրվում հանիրավի մոռացության մատնված արվեստագետների ստեղծագործական բազմաբնույթ ժառանգությունը, որը մեր ժամանակներում վերարժևորելու կարիք ունի:

Անաստասիա և Ալեքսեյ Դանդուրյանների ստեղծագործությունների մեծ մասը Ալեքսեյ Դանդուրյանի ընտանիքի սեփականությունն է: Մի շարք արժեքավոր գործեր պահվում են մասնավոր հավաքածուներում:

Գրականություն

Եղիշե Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարան (ԳԱԹ),
Կերպարվեստի ֆոնդ, գույքահամար N 443, 444, 3694, 3695, 3696,
3697, 3698:

Զարյան Ռ. 1935, Մեր ժամանակի հերոսը, Գրական թերթ, N 18, Երևան, էջ 4:

Զարյան Ռ. 1986, Ճշտումներ և լրացումներ («Գիքոր»), ՀՍՍՀ ԳԱ Լրաբեր
հասարակական գիտությունների, N 8, Երևան, էջ 27-32:

Հայ սովետական թատրոնի պատմություն 1967, Երևան, ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ.,
647 էջ:

Հայաստանի ազգային պատկերասրահ (ՀԱՊ), Հայկական գծանկարի ֆոնդ,
N 1840, 1841, 1842, 1843, 1844, 1845, 1927, 1928, 1929, 1930, 2497,
2498, 2499, 2500:

ՀԱՊ, հայկական գծանկարի ֆոնդ, N 6190, 6191, 6192, 6193, 6194, 6195,
61966, 6197, 6198, 6199:

ՀԱՊ, հուշածեռագրային բաժին, ֆ. 6, N 18650, 18651:

ՀԱՊ, հուշածեռագրային բաժին, ֆ. 35, N 35266:

Ղազարյան Մ. 1969, Ներշնչող կերպարներ, Պատմա-բանասիրական հան-
դես, N 3, Երևան, էջ 55:

Луцкая Е. 1976, Мастер костюма, Эстрада и цирк, N 4, Москва, с. 20-21.

ՀԱՅՏՆԻ ՈՒ ԱՆՀԱՅՏ ԱԼԵՔՍԵՅ ԵՎ ԱՆԱՍՏԱՍԻԱ ԴԱՆԴՈՒՐՅԱՆՆԵՐ

Սեդա Խանջյան

Թատերանկարիչ Ալեքսանդր Դանդուրյանի անունը, որն ստեղծագոր-
ծել է 1930-1980-ական թթ. թատրոնի, կինոյի, բալետի, էստրադայի ասպա-
րեզում, մեր օրերում քչերին է հայտնի: Նա աշխատել է որպես բեմանկարիչ և

զգեստների ձևավորող Երևանի, Մոսկվայի, Լենինգրադի, Կիևի և այլ քաղաքների թատրոններում, «Երևան-ֆիլմ», «Մոսֆիլմ» և «Լենֆիլմ» կինոստուդիաներում, Մոսկվայի «Բալետ սառույցի վրա» անսամբլում: Օժտված լինելով նկարելու ունակությամբ՝ երաժշտության մեջ գիտակ և բալետի դասական հիմունքներին տիրապետող արվեստագետը հաջողության է հասել՝ ստեղծելով արտիստների անհատական և բեմական բնութագիրը ընդգծող, հարմարավետ և տպավորիչ զգեստների էսքիզներ: Նրան միշտ աջակցել է քույրը՝ գրաֆիկ նկարչուհի թիֆլիսաբնակ Անաստասիա Դանդուրյանը: Վերջինս հեղինակ է մի շարք գրաֆիկական կոմպոզիցիոն աշխատանքների, դիմանկարների և մեծ թվով գրքերի նկարազարդումների, որոնցից շատերը հրատարակվել են «Հայպետհրատ»-ում:

Բանալի բաներ – Ալեքսեյ և Անաստասիա Դանդուրյաններ, մոռացված արվեստագետներ, նոր համալրում, բեմանկարիչ, բեմական զգեստի էսքիզ, գրաֆիկ նկարչուհի, նկարազարդում:

ИЗВЕСТНЫЕ И НЕИЗВЕСТНЫЕ АЛЕКСЕЙ И АНАСТАСИЯ ДАНДУРЯНЫ

Седа Ханджян

Имя Александра Дандуряна – художника, работавшего в сфере театра, кино, балета и эстрады с 30-ых по 80-е годы XX в., ныне мало кому известно. Он создавал сценические декорации и эскизы костюмов для спектаклей в разных театрах страны (в Ереване, Москве, Ленинграде, Киеве и др.). Работал художником на студиях «Мосфильм», «Ленфильм», «Ереван-фильм», с московским ансамблем «Балет на льду». Будучи одаренным художником, Дандурян был наделен также неординарным музыкальным даром, тончайшим образом разбирался в классическом балете и классической музыке. И не случайно признание к нему пришло именно в этой области – через мастерски спроектированные сценические костюмы, которые метко характеризовали как образ, так и самого актера. Очень часто подавала идеи художнику, вдохновляла и поддерживала его сестра – художник-график Анастасия Дандурян. Она работала в разных техниках и жанрах, но более всего вкладывала свои силы и умение в книжное оформление и иллюстрации. И несмотря на то, что Анастасия жила в Тбилиси, она никогда не теряла связи с армянской действительностью, армянским искусством. Подтверждением тому являются вышедшие в свет в ее оформлении книги в ереванском государственном издательстве тех лет.

Ключевые слова –Алексей и Анастасия Дандуряны, забытые художники, новые поступления, театральный художник, эскиз сценического костюма, художник-график, иллюстрация.

KNOWN AND UNKNOWN ALEXEY AND ANASTASIA DANDURYANS

Seda Khanjyan

Name of the artist Alexey Danduryan, who worked during 1930-1980s in the spheres of theatre, cinematography, ballet, music-hall art is not very well-known nowadays. He decorated stages and designed costumes for the theatres in Yerevan, Moscow, Kiev, Leningrad and other cities, for “Yerevan film”, “Mosfilm”, “Lenfilm” studios and the Moscow “Ballet on the Ice” company.

Being a gifted painter, and a connoisseur of classical music and ballet he created and designed impressive costumes which came to complete and harmonize the individuality of the artists and their characters on stage. He was always supported by his sister Anastasia Danduryan, a Tbilisi-based graphic artist, who had her own unique style of drawing. Anastasia was the author of a number of graphic compositions, portraits and book illustrations which were published by the State Publishing House of Erevan.

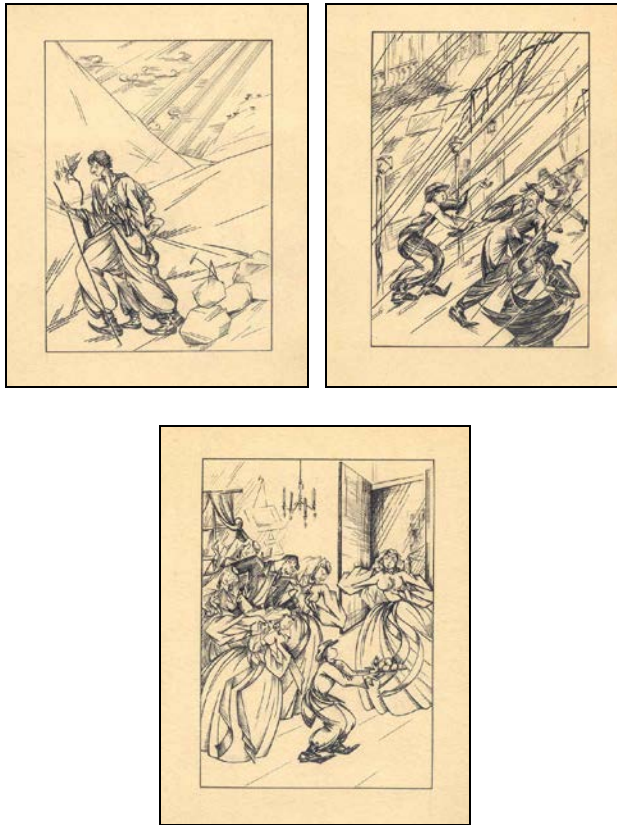
Key words – Alexey and Anastasia Danduryans, forgotten artists, new acquisition, stage designer, stage costume sketch design, graphic painter, illustration.

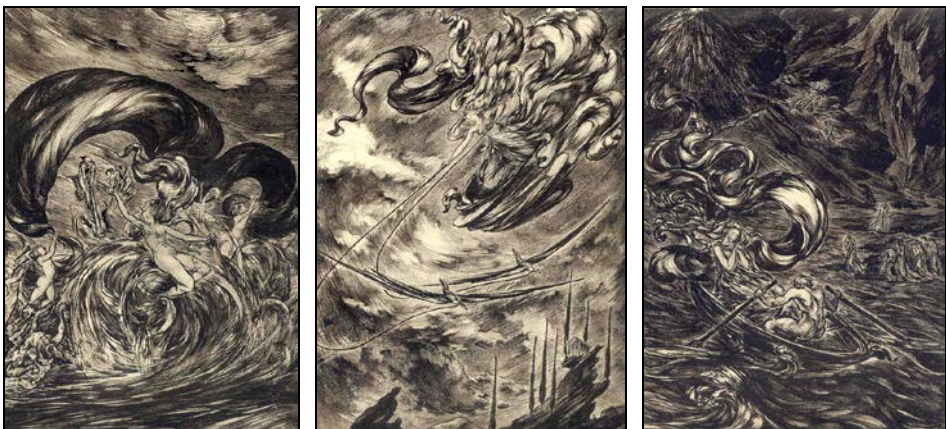
Նկ. 1. Ալեքսեյ Դանդուրյան. Զգեստի էսքիզներ «Անահիտ» ֆիլմի համար, 1947 թ., թուղթ, գուաշ, տուշ, բրոնզ (ՀԱՊ)

Նկ. 2. Ալեքսեյ Դանդուրյան. Զգեստի էսքիզներ Արտեմի Այվազյանի «Աշուղ Մուրադ» օպերետի համար, 1945 թ., թուղթ, ջրաներկ, գուաշ (ՀԱՊ)

Նկ. 3. Անաստասիա Դանդուրյան. Հ. Թումանյանի «Գիբորը» պատմվածքի նկարազարդումներից, 1935 թ., թուղթ, տուշ (ՀԱՊ)

Նկ. 4. Անաստասիա Դանդուրյան. Լյուցիուս Ապուլեյուս «Ամուր և Փսիքե» նովելի նկարազարդումներից, 1946 թ., թուղթ, տուշ (ընտանիքի սեփականություն)